

ועד הלשון העברית בארץ ישראל

דין וחשבון

(א"ר - אב תרצ"ז. אפריל - יולי 1937)

ועד הלשון העברית בארץ ישראל

דין וחשבון

(אייר — אב חרצ'ו, אפריל — יולי 1937)

1. האספה השנתית של ועד הלשון העברית

באספה השנתית שהתקיימה בתל אביב בי"ח אייר ש. ז. (29 באפריל) השתתפו חברי הועד: א. אברונין, פ. אוירבוק, מ. אזרחי, דר' ש. אינהורן, פרופ' ש. אסף, הרב ד"ר ח. ברודי, י. ד. ברקוביץ, יהודה גרוזובסקי, פרופ' נ. ה. טורטשינר, ד"ר ש. טשרניחובסקי, פרופ' דוד ילין, אבינועם ילין, ד"ר יעקב כהן, א. מ. ליפשיץ, יוסף ברינמיוחס, הרב מ. צ. סגל, פרופ' נחום שלושיץ, א. סמיאטיצקי, יעקב פיכמן, פרופ' יוסף קלוזנר, פרופ' ש. קלין, י. ח. רבניצקי, ד"ר יוסף ריבלין, דוד שמעונוביץ, נ. שפריס, מנהל הלשכה — ד"ר ש. איזנשטדט ומזכירי הועדות המדעיות — ה' ש. ייבין וד"ר ז. בן-חיים.

במרכז הדיון באספה עמדו הצעותיה של הועדה לריאורגניזציה על דרכי ארגונו ועבודתו המעשית של ועד הלשון.

נשיא הועד הפרופ' דוד ילין, פתח את האספה והזכיר את שמו של חבר הועד ה' נחום סוקולוב ואת שמות ידידי הועד ותומכיו ה' י. ל. גולדברג וה' משה פלדשטיין שנפטרו בזמן האחרון.

מנהל הלשכה הד"ר ש. איזנשטדט מסר דין וחשבון מפורט על עבודת הועד והשלים את הדין והחשבון הקצר שחולק לחברים בצורה שבדפוס (ר' „לשוננו" כרך ח' חוברת ב'ג). בתקופת הדין והחשבון פעלו בקביעות 12 ועדות מקצועיות בירושלים ובתל אביב: למונחי הדקדוק, המתמטיקה, הרדיו, החשמל, התיאטרון, ההתעמלות, הזואולוגיה, הספנות, המכונות, המאכלים והתבשילים, הועדה לתקנת הלשון והועדה להוצאת מהדורה חדשה של המלון למונחי התכניקה, חמש מהן סיימו את עבודותיהן.

במשך זמן החשבון פרסם הוועד בקביעות את הרבעון „לשוננו“ והוציא את המלון למונחי חשמל: חמרים להתקנה חשמלית, 2 חלקים, ולוח לשמות הדגים. עומדים לצאת לאור: מלון למונחי ההתעמלות ומלון למונחי הגרפיקה (הצעת מ. נרקיס).

עבודת המנהל והמוזכרים המדעיים גדלה בתקופת החשבון. אורגנה הפצת כתבי הוועד וניתנה עזרה לשונית לשואלים בלשכת ירושלים ותל אביב ולמוסדות ואישים הפונים לוועד בכתב.

בתור מקור לקיום הוועד שמשו בשנת החשבון — מלבד ההקצבות של מוסד ביאליק וקרן גולדברג — תרומות „אמוני הלשון העברית“, דמי־הפדיון ממכירת כתבי הוועד, דמי חתימה ל„לשוננו“ והתמיכות המיוחדות להוצאת מלונים מקצועיים.

חברת „אמוני הלשון העברית“ הרחיבה את פעולתה ביחוד בקשר עם סירוי של הפרופ' נ. ה. טורטשינר; הורחבה פעולתם של הסניפים הקיימים ונוסדו סניפים חדשים בחדרה, עיר יזרעאל (עפולה) וראשון לציון. כמו כן נעשו פעולות לרכישת חברים נוספים בחוץ לארץ ולשתוף הקהלות ומוסדות צבוריים אחרים בעבודת הוועד.

נשיא ועד הלשון הפרופ' דוד ילין הביע בשם האספה את תודת הוועד לסוכנות היהודית לארץ ישראל, למוסד ביאליק, לקרן גולדברג ולחברי חברת „אמוני הלשון העברית“ על תמיכתם בעבודת הוועד, ולעורך „לשוננו“, מנהל הלשכה, למוזכרים המדעיים, לחברי הוועדות המקצועיות ולכל עובדי־הוועד על עבודתם המסורה. —

הפרופ' נ. ה. טורטשינר העיר הערות מלואים לדין וחשבון וספר פרטים על מהלך העבודה בעריכת „לשוננו“ ובוועדות המקצועיות בירושלים.

הפרופ' ש. אסף הביא בשם הוועדה לריאורגניזציה לעיון האספה הכללית הצעות לתקן העבודה המדעית והשמושית של הוועד בהתאם לתפקידים המוטלים עליו בשעה זו. הנקודות היסודיות שבהצעה זו הן: (1) בחירת ועד מרכזי, מורכב מתשעה חברים ותיקים של ועד הלשון, שירכו בידו את העיון וההכרעה ברשימות המונחים הנקבעות על ידי הוועדות המקצועיות ושיחליט על כתבי הוועד, שיש לפרסם בכל שנה ועל סדר הוצאתם לאור. (2) בחירת ועד אדמיניסטרטיבי, מורכב משלשה באי־כח ועד הלשון, בא כח אחד של מוסד ביאליק ובאי־כח אחד של מוסד גולדברג.

אחרי דיון ענייני מקיף נתקבלו הצעות אלו ונקבעו תפקידי הוועד המרכזי והוועד האדמיניסטרטיבי לפרטיהם, וכמו כן צוינו דרכים לשכלולו של הרבעון „לשוננו“ ולהדוק קשריו עם צבור המורים.

לועד המרכזי נבחרו החברים: פרופ' י. נ. אפשטיין, פרופ' נ. ה. טורטשינר, ד"ר שאול טשרניחובסקי, פרופ' דוד ילין, ד"ר יעקב כהן, א. מ. ליפשיץ, הרב מ. צ. סגל, ה' ש"י עגנון ופרופ' יוסף קלוזנר.

בתור נשיא הועד נבחר פרופ' דוד ילין ובתור סגנים לו: פרופ' נ. ה. טורטשינר ופרופ' יוסף קלוזנר.

לועד האדמיניסטרטיבי נבחרו מטעם ועד הלשון: ה' אבינועם ילין, ה' א. מ. ליפשיץ ודר' יוסף ריבלין.

2. הועד המרכזי

הועד המרכזי שנבחר באספה הכללית התאסף ארבע פעמים. בשלוש ישיבותיו הראשונות נידונו שאלות ארגון העבודה המדעית (הרכב הועדות, תכנית הפרסומים לשנת תרצ"ח, שתוף כל חברי הועד בפעולה המדעית, שאלות תקציביות בקשר עם העבודה המדעית, תכנית הרבעון „לשוננו" וכדומה).

בין שאר הדברים הוחלט לציין את יובל החמשים של ועד הלשון (אב תרמ"ט—תרצ"ט) על ידי כנוס כל המונחים שנקבעו על ידי ועד הלשון במלון אחד. בישיבה הרביעית הובאו לפני הועד המרכזי שאלות לשוניות מתוך חומר המלון למונחי-המתמטיקה, שהכנתו הולכת ונגמרת. — הועד המרכזי הזמין את ד"ר ישראל רבין, ששמש חבר ועד הלשון לפני שנים ושהשתקע עכשו בחיפה להצטרף לעבודת ועד הלשון. הד"ר רבין נענה להזמנה.

3. הועד האדמיניסטרטיבי

הועד האדמיניסטרטיבי, שנבחר באספה הכללית התאסף ארבע פעמים וקבל על עצמו את הנהלת העבודה הארגונית והשמושית של ועד הלשון — בתור חבר לועד צורף ה' משה גורדון בתור בא כח מוסד ביאליק. בארבע ישיבותיו עסק הועד האדמיניסטרטיבי: (1) בשמיעת הרצאתו של מנהל הלשכה על מצבו החמרי של הועד, מקורי הכנסתו והוצאותיו, חבר עובדיו ותפקידיהם. (2) באשור הצעת התקציב של ועד הלשון ותכנית פרסומיו לשנת תרצ"ח. (3) בקביעת הוראות לתשלום שכר-סופרים. — אחרי חופשת הקיץ תעמוד לדיון בועד האדמיניסטרטיבי השאלה על מפעל-הבצרון של ועד הלשון ועל חוקת עבודה לעובדי-הועד.

4. בוועדות המקצועיות בירושלים

(1) הועדה לענייני-לשון אקטואליים. נוסדה בשעת ישיבתו השניה של הועד המרכזי. חבריה הם: פרופ' דוד ילין, ה' א. מ. ליפשיץ, ה' שיי עגנון וד"ר יוסף ריבלין. מתפקידה לדון בכל השאלות והדרישות הלשוניות המגיעות מאת הצבור במדה שאינן נכנסות לתחום אחת הועדות המקצועיות הקיימות. הועדה התאספה פעמים ועיינה בחומר שהובא לפניה על ידי המזכיר המדעי בירושלים. —

(2) הועדה למונחי המתמטיקה. כפי שהזכרנו בדו"ח הקודם יכונס פרי עבודתה של ועדה זו ושל הועדות למתמטיקה הקודמות במלון מיוחד, שהופעתו קרובה. לאחר שהוכן החומר לעיון נתכנסו חברי הועדה ל-3 ישיבות שבהן נידון החומר שהוכן — דיון נוסף. הד"ר מוצקין קבל על עצמו את העריכה המקצועית של החומר ואת הדאגה להשלמתו. לאחר ההתקשרות עם מומחים רבים נתקבל מידם חומר נוסף וכן הערות למונחים שהוצעו. וע"י כך גדל היקף המלון פי שנים ומספר הערכים שבו מגיע עד 1500. כמה שאלות נתבררו בשעת פגישותיו של המזכיר המדעי עם ד"ר מוצקין ובישיבות עם חברי הועדה למתמטיקה לשעבר בתל אביב. מספר הישיבות הגיע ל-21. על הפעולה שנעשתה בתקופה זו ראה גם את מאמרו של ד"ר מוצקין בחוברת זו.

(3) ועדה למונחי הרדיו. לועדה צורפו: חבר הועד ד"ר י. ריבלין (הצעת הועד המרכזי) ומרסטונהיל — הר"א בן. מומחה למקצוע. לפי החלטת הועדה קבל על עצמו מרסטונהיל להכין רשימה של המונחים הנחוצים ביותר לשם פרסומה בזמן קרוב לתועלת הקהל. לאחר זה תפנה הועדה לעיקר תפקידה — להוציא מלון מקצועי לרדיו. הרשימה המוצעת נידונה ברובה בשש ישיבותיה האחרונות של הועדה.

(4) הועדה למונחי התיאטרון, התאספה שש פעמים. נידונו למעלה מ-160 ערכים.

(5) ועדה למונחי תבשילים ומאכלים. לועדה צורף חבר הועד ה' א. מ. ליפשיץ (הצעת הועד המרכזי). לאחר שהוכן החומר לקריאה שניה ולאחר השלמת הרשימה נכנסה הועדה לדיון נוסף בחומר.

(6) הועדה לקביעת כללי הפיסוק, הוכן כל החומר בשביל הועדה. בישיבת הועד המרכזי הוחלט, כי לעצם עבודת הועדה תקדם הרצאה מדעית על שיטות הפסוק, והפרופ' קלוזנר קבל על עצמו להרצות הרצאה זו. חוץ מזה עסקה המזכירות בעבוד: א) מונחים למדגרות. ע"פ בקשתו של מר י. בן עמי (נהלל) עובדה רשימה של מונחים הכרוכים בטפול במדגרות.

רוב המונחים נלקטו ממלוני הועד ורשימות מונחיו, ומעוטם הוצע. החומר עובד בשתי ישיבות עם הפרופ' נ. ה. טורטשינר. ב) מונחים בכלכלה לפי הצעת הד"ר צוונציגר (חיפה). המונחים שנידונו בשעתם בועדה למונחי הכלכלה, שלא הביאה את עבודתה לידי גמר, סוכמו על ידי המזכיר והובאו לעיון לפני הפרופ' נ. ה. טורטשינר והפרופ' דוד ילין ולאחר בדיקתם, הגהתם ושפורם הוחזר החומר לד"ר צוונציגר והומלץ על השמוש במונחים המוגהים.

5. בועדות המקצועיות בתל אביב

- 1) הועדה לשפור הלשון התאספה 17 פעמים ודנה כדרכה בחומר של „לשונונו לעם“ ובמתן תשובות לשואלים. „לשונונו לעם“ שופר בזמן האחרון והוכנסו בו מדורות חדשים („אל תאמר – אמור“, „מפי העם“).
- 2) הועדה למונחי ההתעמלות התאספה שלוש פעמים וסיימה את הדיון בחומר המופיע עכשו בתור מלון מיוחד (מלוני ועד הלשון העברית: ח). במשך חדשי מאי-יולי היתה המזכירות מוכרחה להקדיש את רוב זמנה להגהות, תקונים ושאר ענינים תכניים שהיו קשורים בהדפסת המלון ובקורת התרגומים. המזכיר נקד את המלון והנקוד הוגה על ידי חבר הועד מר א. אברונין. כמו כן טפלו בהגהות חברי הועדה, ובעיקר מר צבי נשרי, המתרגמים מר ק. מרקס, מ. מרט, ונ. לבנבאום ופרופ' נ. ה. טורטשינר; כמה דברים, ביחוד לתרגום הפולני העיר גם ד"ר ז. בן-חיים.
- 3) הועדה לעריכת המהדורה המתוכנת של המלון למונחי-התכניקה התאספה עשר פעמים ועברה בקריאה ראשונה על העמ' 111-167 ממלונו התכני של שלומן חלק א'. יש תקוה, כי באביב תרצ"ח יהיה מוכן בידי הועדה המלון המתוקן (בצירוף התרגום לשפות לועזיות) שיקיף כ-20 גליונות דפוס.
- 4) הועדה למונחי זואולוגיה התאספה חמש פעמים והוסיפה לטפל ברשימת הזוחלים המצויים בארץ ישראל.
- 5) הועדה למונחי מכוניות התאספה פעמים לדון במונחי-המקצוע.

6. הלשכה המרכזית והמזכירות המדעית

א. פרסומי ועד הלשון

הלשכה המרכזית עסקה בתקופת החשבון בעיקר בגמר פרסומי-הועד לשנת תרצ"ז, אשר מסבות תקציביות היה הכרח לסיים אותם עד הקונגרס הציוני העשרים. הושלמו בדפוס המלון למונחי התעמלות 16 גליונות דפוס, והמלון

למונחי הגרפיקה (הצעת מ. נרקיס) 17 גליונות דפוס. שני המלונים ישלחו לחברי הועד ולחברי חברת „אמוני הלשון העברית“ ביחד עם חוברת זו. כמו כן נמסר לדפוס, אחרי יציקת הסימנים המיוחדים הדרושים לדבר, ספרו של ד"ר א. פורת — „לשון חכמים במסורת הבבלית“.

ב. בחברת -אמוני הלשון העברית“

פעולת הלשכה היתה מכוונת למתן הוראות לוועדי הסניפים החדשים שנוסדו בחדרה ובראשון לציון ובהפעלת הסניפים הקיימים. נרכשו חברים חדשים, בעיקר בתל אביב, ונעשו מאמצים לגביית התרומות מאת החברים המפגרים בתשלומים. נעשו הכנות לכינוס ארצי של באי כח החברה, אשר יתווה תכנית מקיפה לפעולה ויבחר את באי-כחו לוועד האדמיניסטרטיבי. — רשימת התורמים והמאון לתרציז — יתפרסמו בקרוב.

ג. הנשמת התכנית הארגונית החדשה

על הלשכה המרכזית הוטל בתקופת החשבון להגשים את התכנית הארגונית החדשה, שאושרה על ידי האספה הכללית, — הקמת הועד המרכזי והועד האדמיניסטרטיבי, לשלב את שני הועדים בעבודתם, לקשר את הועד המרכזי עם הועדות המקצועיות ולהביא לפניו לעיון את תכניות-הפרסומים. כמו כן הוטל על הלשכה להכין את החומר לדיון בוועד האדמיניסטרטיבי ולהביא את החלטותיו לאשור הועד המרכזי. אין כל ספק בדבר, כי שיטת רכזו הפעולה המדעית של הועד והפרדתה מן העבודה השמושית, שעליה הוחלט באספה הכללית האחרונה, גרמה להתרחבות פעולתה של הלשכה המרכזית.

ד. במוכירות המדעית בירושלים

עם יסוד הועד המרכזי הורחבה פעולתה של המוכירות המדעית בירושלים והוטל על המזכיר לשמש מזכיר הועד המרכזי, לנהל את הפרוטוקולים ולהכין את החומר לישיבותיו. כמו כן השתתף המזכיר בהגהת כתבי הועד הרבים, אשר פרסומם חל בתקופה זו.

מלבד זה ניתנו על ידי המזכירות, כרגיל, תשובות בעל פה ובכתב בשאלות לשוניות. ביחוד ראויה לציון העזרה הלשונית שניתנה לאגודת הקצינים העבריים בחיפה (לפי שעה עובד בשבילם רק חלק מן החומר) ולמחלקת הסטטיסטיקה של ממשלת א"י.

ה. במזכירות המדעית בתל אביב

במשך תקופת החשבון פנו מוסדות שונים ואנשים פרטיים למזכירות בתל אביב בדרישה למונחים. לפי החלטת הוועד המרכזי בישיבתו מיום י"ד סיון ש. ז. נרשמו כל ההצעות המעשיות והובטח לדורשים. כי עם התפנות הוועדות מעבודתן יושם לב לדרישותיהם. הדרישות העיקריות הן: למונחי ספרות, בנין ועזרה ראשונה. — חוץ מזה היה המזכיר עסוק, כפי הנזכר, בקריאת הגהות המלון למונחי התעמלות ובמתן תשובות בכתב ובעל פה בעניני לשון.

ו. לוח זכרון

— בכ"ז אייר ש. ז. נפטר אחרי מחלה ממושכת חבר ועד הלשון וחוקר מדעי הטבע הפרופ' יחיא אל גרינפלד ז"ל, אשר שמש במשך שנים בתור חבר הוועדות למונחי השמל, תכניקה, מתמטיקה וצלום, ושהשתתף בחבור המלון למונחי התכניקה שיצא בהוצאת ועד הלשון.

— בי"ח תמוז ש. ז. סודרה בתל אביב מטעם ועד הלשון העברית מסכת יובל ליום מלאת שבעים וחמש שנה לחבר ועד הלשון ולמורה הותיק ה' מרדכי אורחי — קרישבסקי. השתתפו במסבה מלומדים, סופרים ועסקני-תרבות, אשר ציינו את פעולתו של בעל היובל בשדה הלשון והתרבות העברית.